

12. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.

УДК 348.98

А.Б. Марченко

ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ ЗА ОЗНАКАМИ ХОДИ

У статті розглядається тактика пред'явлення для впізнання за ознаками ходи, особливості його підготовки та проведення, а також можливості використання відеозапису, на якому зображені об'єкти, що пред'являються для впізнання.

Ключові слова: пред'явлення для впізнання, впізнання за ознаками ходи, використання відеозапису під час проведення впізнання.

В статье рассматривается тактика предъявления для опознания по признакам походки, особенности его подготовки и проведения, а также возможности использования видеозаписи, на которой зафиксированы объекты, предъявляемые для опознания.

Ключевые слова: предъявление для опознания, опознание по признакам походки, использование видеозаписи при предъявлении для опознания.

The article discusses the tactics of identification parade on grounds of gait, specification of its preparation and implementation, and the possibility of using video, on which recorded objects presented for identification.

Key words: identification parade, identification on grounds of gait, using video recording at the identification parade.

Важливим елементом зовнішнього вигляду людини є функціональні ознаки, до яких належать постава, поза, хода, міміка, голос тощо. Указані ознаки, які проявляються в динаміці, достатньо інформативні та характеризуються індивідуальністю, відносною стійкістю та відображенням¹, що дозволяє їх використовувати для розв'язання криміналістичних завдань. Передумовами можливості криміналістичного дослідження динамічних ознак людини є фундаментальні положення психології, біомеханіки та фізіології руху.

У практиці боротьби зі злочинністю одним із найбільш інформативних компонентів обліку людини є хода. У результаті теоретичних та експериментальних досліджень було встановлено, що хода для кожної людини суто індивідуальна та формується протягом усього життя за до-

¹ Див.: Чулахов В.Н. Криминалистическое исследование навыков и привычек человека / В.Н. Чулахов; под ред. проф. Е.Р. Россинской. – М.: Юрлитинформ, 2004; Булаков В.Г. Основы криминалистического исследования динамических признаков человека: [монография] / В.Г. Булаков; под ред. проф. А.М. Зинина. – М.: Юрлитинформ, 2009.

помогою створення нервово-м'язового автоматизму під постійним контролем нервової системи шляхом утворення стійких умовно-рефлекторних зв'язків¹.

Хода людини часто свідчить про її стан, рід занять, перенесені хвороби тощо. Заснована на динамічному стереотипі, вона, як зазначалося вище, індивідуальна, але знайти її характерні риси, відрізнити одну людину від іншої за ходом досить складно. Зазвичай людині важко описати словами ходу іншої людини. Тільки яскраво виражені особливості (кульгавість, волочіння ноги, сильне розкачування тулуба, махання руками тощо) фіксуються та відтворюються в показаннях. Такі особливості, безумовно, мають впізнавальне значення.

До пред'явлення для впізнання за особливостями ходи порівняно рідко вдаються у слідчій практиці. Використання цього виду впізнання доцільне лише в тих випадках, коли хода особи має індивідуальні особливості. Тому, з метою забезпечення результативності пред'явлення для впізнання за ходом, гарантування об'єктивності отриманих результатів і виключення сумнівів щодо правильності отождолення людини слідчому під час підготовки до допиту треба чітко визначити ознаки, за якими здійснюватиметься процес впізнання (ст. 174 КПК України). Оскільки пересічній людині вельми складно описати особливості ходи того, кого будуть впізнавати, слідчий має допомогти допитуваному правильно відобразити ознаки ходи. Для забезпечення правильного й однозначного опису необхідно звернутися до рекомендацій криміналістичної габітоскопії, а для ілюстрації використовувати в ході допиту посібники з криміналістичного опису зовнішності людини (малюнки, діапозитиви із зображенням окремих частин людини, комп'ютерні та композиційні портрети). Дані цієї галузі криміналістичної техніки надають нам можливість виділити види й ознаки ходи, а саме: 1) за темпом; 2) за рівномірністю, за симетричністю рухів; 3) за ступенем підняття стоп і згинання колін; 4) за положенням і постановкою стоп; 5) за положенням, рухом тулуба, голови, плечей, рук; 6) за іншими особливостями².

Окрім зазначених видів та ознак у протоколі допиту для детального опису особливостей ходи особи, яку пред'являтимуть для впізнання, доцільно відобразити: довжину кроку, положення стоп, ширину кроку, постановку стоп, ступінь підйому стоп, ступінь згинання колін, положення голови (вертикальне, нахилене вперед, назад, вліво, вправо) та рухи нею, положення тулубу (нахилено уперед, відкинуто назад), його

¹ Див.: Бернштейн Н.А. Биомеханика и физиология движений / Н.А. Бернштейн; под ред. В.П. Зинченко. - М.: Институт практической психологии. - Воронеж НПО "МОДЕК", 1997.

² Див. докл.: Криминалистическое описание внешности человека: [учебное пособие] / [И.Ф. Вышинченко, В.С. Житников, А.М. Зинин и др.]. - М.: МЮИ МВД России, изд-во "Щит-М", 1998.

рух (трохи хитається з боку в бік або нахилиється вперед-назад тощо), положення рук і рух ними (розмашисте, плавне, різке), амплітуда рухів.

Наскільки повно будуть описані в протоколі допиту ознаки, за якими особа буде впізнавати, настільки достовірними будуть результати слідчої дії.

Після отримання в ході допиту інформації про можливість проведення впізнання за ознаками ходи, слідчий повинен вирішити такі питання:

1) вибрати місце проведення, яке забезпечить відтворення ознак ходи та можливість її спостереження тим, хто впізнає;

2) пред'явлення для впізнання особи серед інших людей (статистів), що мають схожі ознаки ходи. Указана вимога пов'язана з необхідністю забезпечити подібність у темпі рухів, положенні та постановці стоп, ступені їхнього підймання й інших ознаках, що дозволяють віднести ходу осіб, що пред'являються для впізнання, до одного виду;

3) особі, яка впізнає, необхідно надати достатньо часу для спостереження за ходою осіб, що пред'являються.

Вирішивши ці та інші питання підготовки зазначеного виду впізнання, слідчий може переходити до проведення самої слідчої дії. Саме пред'явлення може проводитися таким чином. Перед початком слідчий пропонує всім особам, що пред'являтимуться для впізнання, пройти деяку відстань з тим, щоби продемонструвати понятим ходу. Слідчий і поняті мають упевнитися в правильності підбору осіб. Слідчий повинен заздалегідь домовитися про сигнали, які він подаватиме з метою зміни напрямку та швидкості руху, поз осіб, що пред'являтимуться для впізнання, а також про номери, під якими ці люди демонструватимуть свою ходу, адже не можна називати прізвища осіб. Потім слідчий питає в особи, яку впізнаватимуть, якою за ліком серед осіб, що пред'являються, вона бажає йти, та намічає маршрут руху.

Також слідчий повинен потурбуватися про охорону, оскільки пред'явлення для впізнання за ходою пов'язане з пересуванням, тому не виключена спроба втечі особи, що пред'являтиметься для впізнання. Тож якщо вона перебуває під вартою, місцем проведення зазначеної слідчої дії, доцільно обрати або подвір'я слідчого ізолятора (ізолятору тимчасового утримання), або подвір'я міськ-, райвідділу. Не рекомендується пред'являти для впізнання осіб, прикутих до конвоїрів (осіб, що забезпечуватимуть охорону), оскільки це може змінити ознаки ходи під час руху, рух рук, умови сприйняття і т.п. Але якщо іншої можливості для проведення слідчої дії немає, то треба зробити все таким чином, щоб неможливо було здогадатися, хто є об'єктом охорони, тобто всі особи, що пред'являються для впізнання, повинні бути прикуті або йти у супроводі охоронців.

Потім запрошується той, хто буде впізнавати. Слідчий вказує йому на найбільш зручне місце для спостереження, після чого починає подавати відповідні сигнали для початку руху. Особа, яку впізнають, та інші

особи, що пред'являються разом із нею, проходять мимо того, хто впізнає, таким чином, щоб було добре видно їхню ходу. Якщо це дозволяють обставини, необхідно зробити так, щоб відстань була достатньою для того, аби не побачити риси обличчя. Це надасть можливість провести впізнання за анатомічними ознаками, що гарантуватиме правдивість результатів упізнання за ходою та стане додатковим доказом у справі.

У разі виникнення підозри, що підозрюваний (обвинувачений) спеціально змінює ходу, варто пам'ятати, що навички ходи сформовані на рефлексивному рівні й рано чи пізно особа не зможе проконтролювати їх. Слідчий повинен запропонувати рухатися далі за вказаним маршрутом, спираючись на те, що зусилля контролювати себе не можуть бути тривалими й особливості ходи обов'язково проявляться. Як вихід із цієї ситуації можна порекомендувати проведення повторної слідчої дії або пред'явити особу для впізнання за відеозаписом.

Коли особи, що пред'являються для впізнання, пройнуть визначеним маршрутом, слідчий запитує у того, хто впізнає, чи не впізнав він кого-небудь із пред'явлених осіб.

У разі впізнання слідчий у присутності особи, яку впізнали, з'ясовує, за якими ознаками ходи її впізнано, уточнює у того, хто впізнавав, чи це та людина, яку він бачив раніше, або тільки схожа на неї. Хід слідчої дії доцільно зафіксувати за допомогою відеозйомки.

Достатньо ефективним є пред'явлення для впізнання за матеріалами відеозапису. Результативність такого впізнання неодноразово відмічалась у спеціальній літературі¹. Необхідність у його проведенні виникає в таких випадках, коли особу, яку впізнають, треба пред'явити в русі, відтворюючи ситуацію, у якій її бачили, але безпосереднє пред'явлення недоцільне в інтересах особи, яка впізнає, або якщо вона відмовляється брати участь у слідчій дії.

Проте впізнання за відеозображеннями має свою специфіку. Передусім вона (специфіка) пов'язана з носієм відеозображення. Коли відеозапис готує слідчий спеціально для проведення слідчої дії, то, як правило, ніяких ускладнень при його застосуванні не виникає. Якщо ж відеозапис вилучений під час проведення інших слідчих дій і є результатом сімейної зйомки або виготовлений громадянами при фіксації злочину, тобто не є професійним, то постають проблеми з якістю запису, невеликими розмірами зафіксованого об'єкта, чіткістю відображення його ідентифікаційних ознак тощо. У ході підготовки до слідчої дії слідчий повинен вибрати ті кадри відеозапису, де, на його думку, найбільш інформативно відображені ознаки ходи об'єкта, що впізнається.

Оскільки відповідно до ст. 174 КПК України особа пред'являється

¹ Див.: Бєдуков А. Опознание по "фейсменеджеру" и видеозаписи / А. Бєдуков // Законность. – 2000. – № 3; Марченко А.Б. Використання науково-технічних засобів у ході пред'явлення для впізнання / А.Б. Марченко // Криміналістичний вісник. – 2010. – № 1.

для впізнання у групі схожих загальною кількістю не менше трьох, слідчому необхідно підготувати ще два-три зображення аналогічних об'єктів.

Окрім труднощів, що виникають при використанні непрофесійного чи не спеціально знятого для впізнання відеозображення, існують певні проблеми зі складанням протоколу цієї слідчої дії, адже в ньому необхідно чітко й однозначно вказати на особу, яку впізнали за відеозображенням. У таких випадках пропонуємо у протоколі вказувати не тільки тип і найменування відеокасети (лазерного диску, MiniDV касети), її маркування, наявність наклею з описом наявних надписів, але також коротко описувати фрагменти відеозапису, на яких зафіксовано особу, яку впізнають, її ознак зовнішності із зазначенням даних електронного лічильника відтворювача запису. Поряд із цим треба достатньо повно й точно описати ознаки ходи всіх осіб, що пред'являлися.

Коли відеозображення спеціально готує слідчий, зникають багато чинників, які можуть утруднювати процес впізнання. Це стосується якості запису, наявності сторонніх зображень, відображення особливостей ходи особи, яку впізнаватимуть, тощо. Для отримання якісного зображення доцільно залучати до проведення слідчої дії спеціалістів, а також ураховувати правила та рекомендації криміналістичного відеозапису.

Ефективність такого виду пред'явлення для впізнання можна продемонструвати таким прикладом. У справі про вбивство деякі свідки-школярі бачили злочинця, що втікав, та описали його одяг. Невдовзі можливого вбивцю було затримано, причому він був одягнений так само, як описували школярі. Вони заявили, що впізнавати його бояться. Із метою забезпечення безпеки учасників, нейтралізації їхнього страху перед підозрюваним і самою процедурою слідчої дії слідчий вирішив проводити впізнання за відеозаписом. Складність впізнання полягала в тому, що очевидці злочину бачили злочинця, коли він біг, до того ж недовгий час. Для відтворення об'єктивної картини підозрюваному було запропоновано знятися у фас, профіль, зі спини, а також під час бігу до камери та від неї. Таке ж прохання було висловлено до всіх статистів, які брали участь у проведенні відеозапису та були одягнені у схожий одяг.

Запис потім пред'явили для впізнання очевидцям-школярам. Четверо з них заявили, що одна із п'ятьох зафіксованих на відеокасеті осіб (підозрюваний) дуже схожа на ту, що втікала, а двоє категорично вказали на ту ж особу, як на людину, яку вони бачили в день вбивства¹.

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що ефективність і результативність пред'явлення для впізнання за ознаками ходи багато в чому залежить від того, наскільки слідчий ретельно підготується до його проведення, проаналізує ситуації, що можуть виникнути в ході проведення слідчої дії, спрогнозує поведінку її учасників. Урахування цих особливос-

¹ Див.: Багаудінов Ф. Опознание / Ф. Багаудінов // Законность. – 1999. – № 10. – С. 22.

тей дозволить отримати нові докази, перевірити наявні дані та підтвердити чи спростувати слідчі версії.

УДК 343.98

І.В. Кубарєв

■ **СЛІДЧО-ОПЕРАТИВНА ГРУПА:
СИСТЕМНІ ОЗНАКИ**

Стаття присвячена дослідженню системних ознак слідчо-оперативних груп і вдосконаленню на цій основі діяльності зазначених формувань.

Ключові слова: *взаємодія, слідчо-оперативна група, системні ознаки.*

Статья посвящена исследованию системных признаков следственно-оперативных групп и совершенствованию на этой основе деятельности данных формирований.

Ключевые слова: *взаимодействие, следственно-оперативная группа, системные признаки.*

The article is devoted to investigating of system description of investigating-operative teams and improvement of this base it's activity.

Key words: *cooperation, investigating-operative teams, system description.*

Однією з причин того, що далеко не всі злочини переходять в розряд розкритих, а розкриті розслідуються неякісно є недостатньо ефективна взаємодія слідчого з іншими суб'єктами правоохоронної діяльності, зокрема, оперативними підрозділами. Взаємодія слідчого та оперативних підрозділів при розслідуванні злочинів може бути визначена як елемент організації розслідування, що полягає в узгодженому визначенні та здійсненні слідчих дій, оперативно-розшукових та інших заходів під керівництвом слідчого з метою ефективного вирішення завдань кримінального судочинства. Така взаємодія здійснюється в певних формах, які прийнято поділяти на процесуальні та організаційні. Однією з організаційних форм взаємодії слідчого з оперативними підрозділами та іншими суб'єктами, що залучаються до розслідування, є слідчо-оперативні групи.

Проблеми створення та діяльності слідчо-оперативних груп (надалі СОГ) не є новими для кримінального процесу та криміналістики. Вони знайшли відображення в працях вітчизняних та закордонних фахівців, зокрема: А.М. Балашова, С.В. Бажанова, Ф.Ю. Бердичевського, А.Я. Дубинського, Л.М. Карнеєвої, В.О. Коновалової, Б.Я. Петеліна, О.М. Погорєцького, А.А. Тарасова, Ю.А. Шостака, А.А. Чувільова та інших. Певною мірою слідчо-оперативні групи досліджувалися на дисертаційному рівні (Л.Я. Гордін, Р.Ю. Улімаєв, О.М. Подопрелов, Г.О. Кокурін). В роботах зазначених авторів запропоновані визначення таких груп, надана їх класифікація, проаналізовані правові підстави та порядок їх створення,